

200 let bolnišnice Maribor

3. del

Gregor Pivec

Maribor je konec prve svetovne vojne dočakal kot izrazito majhno podeželsko mesto, močno navezano na mnogo večje upravno središče Štajerske, Gradec, za katerega je bilo značilno izrazito nemško usmerjeno meščanstvo.

Celoten okraj je po zadnjem popisu iz 1910. leta štel 94.497 prebivalcev (45.861 moških in 48.636 žensk). Pogovorni jezik je bil pri 18.221 državljanih nemški in pri preostalih 75.185 slovenski. Večina nemško govorečih je živela v mestu Maribor (21). Vsi premožnejši meščani, kakor na primer trgovca Kokoschnineg in Suppanz, mlinar Scherbaum, pek Franz, brusar Swaty, usnar Berg in vrtnar Ogrisegg, so se opredelili za Nemce. Prebivalstvo v okolici je bilo predvsem kmečko in praktično v celoti slovensko. Na političnem področju sta prevladovali nemški stranki, sprva svobodnjaška in kasneje socialdemokratska. V današnjem Narodnem gledališču in Kazinski dvorani je bilo zbirališče Nemcev. Podobne so bile tudi razmere v bolnišnici Maribor. Od slovenskih institucij, ki so delovale v mestu, je potrebno omeniti Slovenski narodni dom, ki so ga odprli leta 1899 in je pomenil zbirališče maloštevilnih mariborskih Slovencev in številnejših okoličanov. Narodni domovi so pod vplivom takratnega panslovanskega gibanja, izvirajočega iz Česke, ob sodelovanju Slovenske ljudske stranke in gmotni podpori posojilnic in

hranilnic nastajali po vsej Sloveniji. Če upoštevamo omenjene narodnostne in politične razmere v mestu, je dejanje generala Maistra in njegovih slovenskih fantov, Maistrovih borcev, ki so se vračali z različnih front takratne Avstrije v Maribor, vredno še toliko večjega spoštovanja in dokazuje izjemno kulturno in narodno zavest ter izjemen pogum.

Bolnišnica Maribor je kot druga največja bolnišnica v takratni deželi Štajerski, takoj za Gradcem, dočakala konec prve svetovne vojne z dvema oddelkoma, in sicer internim ali medicinskim oddelkom z izolirnico in eksternim oziroma kirurškim oddelkom. Slovenskih zdravnikov je bilo po koncu prve svetovne vojne razmeroma malo in še ti so bili razkropljeni po različnih mestih in bolnišnicah takratne Avstrije. Interes zdravnikov pa je bil brez dvoma, da se zaposlijo v Ljubljani, ki je bila novo središče. Tako je bolnišnica Maribor glede zdravniškega kadra dočakala konec vojne v razmeroma klavnih razmerah.

Odnos avstrijskih oblasti do slovenskih zdravnikov ni bil prijazen. Dokaz za to je odpoved službe kasnejšemu primariju dermatovenerologu mariborske bolnišnice dr. Hugonu Robiču, ki je bil asistent na kliniki za dermatovenerologijo in sifilis v Gradcu. Že 7. novembra 1918 je dobil odpoved, zato da so lahko na vseučiliščnem zavodu na njegovo izpraznjeno mesto imenovali nemškega zdravnika. Po drugi strani so se šolske univerzitetne oblasti v Avstriji zavedale razmer v na novo nastali kraljevini SHS. Celotna država z dvanajstimi milijoni prebivalcev praktično ni imela popolne medicinske fakultete, razen zagrebške. Tako so še naprej pričakovali pritek študentov iz na novo nastale kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Pokrajinska vlada v Ljubljani je zato izdala dekret, po katerem je 1. junija leta 1919 prišel na interni oddelek Splošne bolnišnice Maribor dr. Ivan Matko (1885-1945) in 1. julija na kirurški oddelek dr. Mirko Črnič (1884 - 1956). Poleti istega leta je bil ustanovljen oddelek za ušesne in očne bolezni, ki ga je prevzel dr. Janko Dernovšek, naslednje leto pa še oddelek za kožne in spolne bolezni, ki ga je prevzel dr. Hugon Robič. Odlok je izdal načelnik pokrajinskega zdravstvenega sveta

Kirurški oddelek (južna stran)

Interni oddelek z nadzidanim pljučnim oddelkom (1927)

v Ljubljani dr. Ivan Oražem oziroma državni zdravstveni svet, ki mu je načeloval dr. Andrija Štampar (22). Bolnišnica se je v naslednjih letih lepo razvijala. Nastalo je šest bolnišničnih oddelkov, in sicer interni, kirurški, okulo-laringološki, dermatovenerološki, gineko-loško-porodniški in infekcijski, ter dva zavoda, rentgenski zavod in prosektura. Negovalno službo v bolnišnici so od leta 1844 pa vse do 1948 opravljale sestre usmiljenke Vincencija Pavelskega.

Interni oddelek 1919-1941

V prejšnjem razmerah po prvi svetovni vojni je vodenje oddelka za interne bolezni prevzel prim. doc. dr. Ivan Matko (1885-1945). Njegova naloga nikakor ni bila lahka. Brez dvoma so mu pri organiziranju internega oddelka pomagale izkušnje iz različnih bolnišnic in predvsem njegovo bogato klinično znanje. Dr. Ivan Matko se je rodil 25. julija 1885 v Raihenburgu, maturiral je leta 1905 v Ljubljani in nato leta 1911 promoviral študij medicine na Dunaju. Hospitiral je pri Francu Dergancu v Ljubljani in nato od leta 1912 do konca 1918. v različnih bolnišnicah na Dunaju. 1. januarja 1919 je postal začasni zdravnik vojne bolnišnice v Mariboru, 1. junija istega leta pa je prevzel interni oddelek Splošne bolnišnice Maribor. V začetnem obdobju, v letih 1920 in 1921, se je šolal predvsem v Pragi in v Frankfurtu. 20. avgusta 1919 je postal privatni docent na Karlovi univerzi v Pragi. Leta 1921 se je znova vrnil v Splošno bolnišnico Maribor in istega leta ustanovil protituberkulozno ligo, ki je leta 1922 organizirala protituberkulozni dispanzer. Kasneje, leta 1927, je bil v Splošni bolnišnici Maribor organiziran odsek za tuberkulozne bolnike. Doc. dr. Ivan Matko je eden najplodovitejših slovenskih zdravstvenih in strokovnih piscev. Napisal je vrsto člankov (24) in se udeležil številnih strokovnih zdravniških konferenc in kongresov: v Pragi leta 1923, v Beogradu leta 1926, v Rimu leta 1928, v Oslu leta 1930 in v Nici leta 1931. Študijsko je potoval tudi po nordijskih in baltskih državah.

Leta 1934 je postal inšpektor zdravstvene službe pri ministrstvu za narodno zdravje v Beogradu. Na tem položaju se je ukvarjal predvsem z organizacijo protituberkulozne službe. Leta 1938 je doc. dr. Ivan Matko prevzel interni oddelek Splošne bolnišnice v Ljubljani. Istega leta je kot honorarni predavatelj začel predavati interno propedeutiko na medicinski fakulteti. Službo predavatelja je opravljal vse do leta 1940, ko je bil za profesorja imenovan dr. Karel Lušicky. Vse do smrti takoj po osvoboditvi, leta 1945, je dr. Matko opravljal službo primarija na interni kliniki v Ljubljani.

V Mariboru je izpraznjeno mesto predstojnika internega oddelka leta 1938 prevzel prim. dr. Stane Lutman. Ta se je rodil leta 1890 v Trstu, leta 1928 pa je promoviral v Zagrebu. Za krajši čas je zapustil Maribor, drugače pa je bil vse do druge svetovne vojne zaposlen na internem oddelku. Nadaljeval je ambiciozno zastavljeno strokovno in razvojno politiko svojega predhodnika prim. doc. dr. Ivana Matka. Z začetkom druge svetovne vojne je bil kot izseljenec pregnan v Srbijo in nato v Banjaluko, kjer

je navezal stike z odporniškim gibanjem. Tako je septembra 1944 prišel na osvobojeno ozemlje in postal upravnik bolnišnice na Kozari. V Maribor se je vrnil aprila 1946. Takrat je bil že bolan. Umrli je umrl 12. januarja 1948.

Nedvomno sta oba predstojnika vtisnila strokovnemu razvoju internega oddelka neizbrisni pečat. Pod njunim vodstvom se je na določen način uveljavila terapija z injekcijami ali paranteralna terapija, pričeli so uvajati endoskopijo, rentgen je postal rutinska preiskava, predvsem pa se je pod vodstvom dr. Matka poudarjeno razvijala pulmologija, zlasti kolapsna terapija pri pljučni tuberkulozi. Poudariti je treba, da so morali v tistem času internisti obvladati tudi

sorodne medicinske stroke, kot so nevrologija, infektologija, fizioterapija in splošna pediatrija. Prvo desetletje po prvi svetovni vojni se je interni oddelek ubadal s precejšnjimi kadrovskimi težavami. Primanjkovalo je predvsem zdravnikov. Šele po letu 1930 so na oddelku skupaj s predstojnikom službovali dva ali trije zdravniki. Tako je v prvem obdobju prišlo na enega zdravnika približno petdeset bolnikov. Leta 1932 so na oddelku vpejali stalno dežurstvo, ki sta ga opravljal dva zdravnika. Tako je ostalo vse do začetka druge sve-

Prim. doc. dr. Ivan Matko (1885-1945).

tovne vojne (24). Najbolj pereči strokovni vprašanji v tem času sta bili: problem tuberkuloze, ki ga je primarij Matko rešil z nadzidavo internega oddelka in ustanovitvijo protituberkuloznega odseka, in infekcijske bolezni. Uporaba antibiotikov oziroma sulfonamida še ni bila rutinska, tako da so se epidemije infekcij pojavljale skorajda ves čas. To vprašanje so rešili širokopotezno. Okrog stare izolirnice je zraslo poslopje s petimi popolnoma ločenimi oddelki. Urejeno je bilo kot samostojna enota, ki se je postopoma tudi administrativno ločila od internega oddelka. Tako je leta 1938 nastal novi infekcijski oddelek pod vodstvom prof. Miljka Bedjaniča. S temi preureditvami je interni oddelek nedvomno postal bolj organiziran. Leta 1932 se je izpod okrilja internega oddelka osamosvojila še hišna lekarna pod vodstvom magistra farmacije V. Štrauha, leta 1930 pa je začela delati tudi prosekura s predstojnikom dr. Francetom Hribarjem (9). Tako je interni oddelek sčasoma postal gospodar na svojem, celotna stavba pa ni pripadala internemu oddelku, saj je pritličje vzhodnega krila zasedal še otorinolaringološki oddelek. Na pobudo nadupravitelja, gospoda Jožeta Stegnarja, so leta 1937 pričeli graditi še danes stoječo stavbo na severnem delu bolnišničnega zemljišča ob Tržaški cesti, ki je obsegala oddelke za ginekologijo, otorinolaringologijo in okulistiko. Če povzamemo; oddelek se je v tem času oblikoval kot posebna kurativna enota, frekvenca bolnikov pa je čedalje bolj rasla. Z izločitvijo fiziologije in infektologije je postal to popolnoma interni oddelek, prav gotovo pa strokovno ni zaostajal za primerljivimi oddelki takratnega časa.

Kirurški oddelek (1919-1941)

Mariborski kirurški oddelek se je razvil iz eksterne oddelka, na katerem so se zdravili vsi bolniki, ki niso sodili na medicinski ali interni oddelek. To so bili bolniki z očesnimi in ušesnimi boleznimi, kirurški bolniki, bolniki z dermatovenerološkimi boleznimi in porodnice. Vodstvo novega kirurškega oddelka je 1. julija 1919 prevzel prim. dr. Mirko Černič, učenec prof. Hochenegga na Dunaju.

Prim. dr. Mirko Černič se je rodil 29. aprila 1884 v Metliki, maturiral je leta 1905 na klasični gimnaziji v Ljubljani. Za doktorja vsega zdravstva je bil promoviran leta 1911 na Dunaju. Prim. dr. Černič še danes velja za enega vidnejših slovenskih terminologov. Njegova publicistična dejavnost je trajala praktično od promocije pa vse do smrti. Kot kirurg se je udeležil treh vojn: balkanske vojne in prve ter druge svetovne vojne. S kratkim presledkom v letih 1932 in 1933 je vodil kirurški oddelek vse od leta 1919 do 1941. Leta 1932 je za dobrih šest mesecev prevzel vodenje kirurškega oddelka Splošne bolnišnice v Ljubljani. V svojih spominih in v člankih v Zdravstvenem vestniku omenja ta čas kot svoje zrelo kirurško obdobje, po drugi strani pa omenja tudi nemogoče razmere na kirurškem oddelku takratne ljubljanske bolnišnice. Oddelek je v tistem času pestilo zlasti preveliko število bolnikov, ki je bilo po njegovem mnenju tudi vzrok

Kolektiv kirurškega oddelka leta 1929. Od leve proti desni sedijo: Ivan Fluher, dr. Ivan Kaukler, dr. Franc Podkoritnik, dr. Mirko Černič, dr. Milko Peče, Jakob Polajnar.

za nastanek ali razvoj nepojasnjenih septičnih pooperativnih zapletov v tem obdobju. Primarij Černič se je po dobrih šestih mesecih zaradi razmer na kirurškem oddelku in tudi zdravstvenih težav ter gradnje svojega sanatorija v Mariboru umaknil iz Ljubljane nazaj v Maribor. Nekateri sodobniki in ljudska domišljija so menili, da bi lahko takrat na oddelku šlo za okužbe s skoraj kriminalnim ozadjem. Primarij Černič v svojih spisih, v spominih in v člankih Zdravstvenega vestnika tega ne omenja, brez dvoma pa veje iz njegovih besedil zagrenjenost (25, 26, 27, 28). V začetku druge svetovne vojne so prim. dr. Černiča izselili v Srbijo, od koder je leta 1943 odšel v partizane in se po osvoboditvi leta 1945 vrnil v Maribor. Kirurški oddelek je vodil vse do leta 1948, ko je odšel v pokoj.

Prim. dr. Mirko Černič (1884-1956).

Primarij dr. Černič se je po upokojitvi posvetil izključno knjižnemu delu. Njegova najpomembnejša dela so poleg strokovnih člankov in znanstveno-strokovnih prispevkov predvsem "Klinični besednjak" iz leta 1941, "Slovenska zdravstvena beseda" iz leta 1947, "Zdravstveni priložnik" iz leta 1951 in "Slovenski zdravstveni besednjak" iz leta 1957.

Kolektiv internega oddelka leta 1929. Z leve proti desni sedijo: dr. Mirko Sevardič, dr. Ivan Matko, dr. Mirko Houška, dr. Sara Aleksić.

V času šestmesečne odsotnosti predstojnika prim dr. Černiča je kirurški oddelek v Mariboru vodil prof. dr. Božidar Lavrič. Prof. Lavrič je bil učenec zagrebske kirurške šole, in sicer prof. dr. Julija Budisavljeviča. Po vrnitvi prim. Černiča v Maribor je kirurški oddelek v Ljubljani prevzel prof. Lavrič, ki ga je uspešno vodil vse do upokojitve.

Černičevi prvi sodelavci na oddelku za kirurgijo so bili dr. Ludvik Novak, dr. Stanko Ruprecht, dr. Jožef Muster, dr. Ivo Rudolf, dr. Artur Hronowsky in dr. Dominik Dekleva. Njegovi večletni asistenti na oddelku pa so bili kirurgi dr. Vekoslav Vrbnjak, dr. Vladislav Kerže in dr. Jože Žitnik.

Prva skrb novega predstojnika v letu 1919 je bila reorganizacija oddelka. Tako sta se osamosvojila oddelek za ušesne in očne bolezni pod vodstvom prim dr. Janka Drnovška in oddelek za kožne in spolne bolezni pod vodstvom prim. Hugona Robiča. Porodniški oziroma ginekološko-porodniški oddelek pa se je osamosvojil pod vodstvom dr. Josipa Benčana leta 1928. Od takrat lahko govorimo o kirurškem oddelku Splošne bolnišnice Maribor v ožjem smislu besede. Tem organizacij-

Prim. dr. Janko Dernovšek (1888-1949).

skim spremembam so počasneje sledile tudi sanitarne arhitektonske rešitve ter dograjevanje novih oddelkov. Tako sta se zadnja iz prostorov kirurgije izselila: leta 1941 v prostore bolničarske šole oddelek za kožne in spolne bolezni in leta 1950 v pritličje tako imenovane sedanje dermatološke stavbe radiološki oddelek. Sam kirurški oddelek je bil razdeljen po takratnih pravilih kirurškega dela na gnojni in čisti oddelek, oba pa na moškega in ženskega. Kirurški oddelek je imel na voljo dve operacijski sobi. Glede tega se ni razlikoval od kirurškega oddelka v Ljubljani. Omembe vreden strokovni dosežek je prva transfuzija krvi v Sloveniji, ki jo je leta 1926 opravil dr. Adolf Ramšak. Dr. Černič pa je kot predstojnik oddelka prednjačil predvsem pri terapiji poškodb hrbtenice. Med drugim se je poglobljeno ukvarjal tudi s problemom golšavosti in prvi uvedel mavec na golo. Pod vplivom dogodkov in izkušenj, ki jih je dr. Černič dobil v Ljubljani, je organiziral kirurški oddelek. Njegova priporočila ob prevelikem številu bolnikov na oddelkih so bila, da kirurški oddelki ne

smejo biti preveliki. Zato je kirurški oddelek reorganiziral in v Mariboru uvedel dva kirurška oddelka. Predstojnik drugega je postal dr. Vladimir Brezovnik. Doktor Brezovnik se je rodil leta 1888 v Vojniku pri Celju, maturiral je v Celju in nato študiral medicino na Dunaju, kjer je promoviral leta 1914. V prvi svetovni vojni je bil vojak na fronti in nato zaposlen v jugoslovanski vojski. Od leta 1920 je bil učenec na prvi kirurški kliniki profesorja Otokarja Kukle v Pragi. Služboval še je v Pragi in Parizu. Na osnovi vsestranskega izobraževanja s področja kirurgije si je po vrnitvi v Jugoslavijo pridobil naziv zdravnika specialista za kirurgijo. Do konca leta 1930 je bil zasebni zdravnik v Beogradu, nato je leta 1933 postal primarij na kirurškem oddelku javne bolnišnice v Murski Soboti. Po službeni dolžnosti je bil leta 1936 premeščen v mariborsko bolnišnico in tu leta 1939 postal šef drugega kirurškega oddelka. Leta 1941 je bil mobiliziran, nato je živel in delal v Šlajmerjevem domu v Ljubljani do smrti leta 1954. ■

Literatura:

- (21) *Specialni krajevni repertorij za Štajersko*. Izdala C. kr. Statistična centralna komisija, Dunaj 1918 (na podlagi ljudskega štetja z dne 21. 12. 1910)
- (22) M. Černič: *Poslanstvo mariborske bolnišnice od 1919 do danes*, str. 15-22, *Zbornik Splošne bolnišnice v Mariboru, Založba Obzorje*, 1959
- (23) *Sestre Vincencija Povelskega (1844-1948)*, Pogođba z dne 27. 1. 1923, *Arhiv dermatološkega oddelka SBM 56/60-23*
- (24) M. Houška: *Sto let interne medicine v Splošni bolnišnici Maribor*, str. 88-110, *Zbornik Splošne bolnišnice v Mariboru, Založba Obzorja*, 1959
- (25) V. Arko: *Mariborski kirurški oddelek v preteklosti, danes in v prihodnje*, str. 138-161, *Zbornik Splošne bolnišnice v Mariboru, Založba Obzorja*, 1959
- (26) M. Černič: *Doživljaji in doživetja (knjiga spominov)*, str. 54
- (27) M. Černič: *Ljubljanski kirurški oddelek, sepsa spomladi 1933 in še kaj (poročilo in opozorilo)*, *Zdravniški vestnik 1933*, str. 381-387
- (28) M. Černič: *Ljubljanski kirurški oddelek, sepsa spomladi 1933 in še kaj (poročilo in opozorilo - nadaljevanje)*, str. 24-29, *Zdravstveni vestnik 1934*
- (29) F. Cundrič: *Kako je nastal in se razvijal oddelek za bolezni ušes, nosa in grla*, str. 162-175, *Zbornik Splošne bolnišnice v Mariboru, Založba Obzorja 1959*